

Izgradnja održive budućnosti: ekološko obrazovanje u švedskim dječjim vrtićima

Turalija, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:054814>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Iva Turalija

**IZGRADNJA ODRŽIVE BUDUĆNOSTI:
EKOLOŠKO OBRAZOVANJE U ŠVEDSKIM DJEČJIM VRTIĆIMA
ZAVRŠNI RAD**

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Prijediplomski sveučilišni studij Ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja

Iva Turalija

**IZGRADNJA ODRŽIVE BUDUĆNOSTI:
EKOLOŠKO OBRAZOVANJE U ŠVEDSKIM DJEČJIM VRTIĆIMA**
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Ekološki odgoj u dječjem vrtiću

Mentor: prof. dr. sc. Irella Bogut

Student: Iva Turalija

Matični broj: 692

Osijek, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. EKOLOŠKI PRISTUPI, POLITIKE I POSTIGNUĆA U ŠVEDSKIM VRTIĆIMA	2
3. ORGANIZACIJE U ŠVEDSKOJ S CILJEM POTICANJA EKOLOŠKE SVIJESTI I ODRŽIVOSTI U OBRAZOVANJE	4
3.1 Organizacija "Održimo Švedsku čistom".....	4
3.2 Organizacija "Švedsko društvo za zaštitu prirode"	5
3.3 Organizacija "Zelena zastava".....	5
4. ŠVEDSKI PREDŠKOLSKI KURIKULUMI I EKOLOŠKI PRISTUPI	7
5. IMPLEMENTACIJA ODRŽIVE OBRAZOVNE POLITIKE: ULOGA ŠVEDSKIH ODGOJITELJA.....	11
6. ANALIZA ISTRAŽIVANJA BORGA I GERICKE-A O ŠVEDSKIM ODGOJITELJIMA I NJIHOVIM PERSPEKTIVAMA	13
7. ZABAVAN NAČIN UČENJA EKOLOGIJE U ŠVEDSKIM DJEČJIM VRTIĆIMA	15
7.1 Priča o morskome psu Kaju.....	15
7.2 Od sjemena do biljke – projekt uzgoja s najmlađom djecom	17
8. ALTERNATIVNI DJEČJI VRTIĆI U ŠVEDSKOJ.....	19
8.1 Šumski dječji vrtići.....	19
9. ZAKLJUČAK	22
LITERATURA	24
PRILOZI.....	26

SAŽETAK

U današnjem svijetu, razvoj ekološke svijesti kod djece ključan je za osiguranje održive budućnosti. Švedska je primjer zemlje koja se predano bavi zaštitom okoliša i održivim razvojem, što je vidljivo kroz njezine obrazovne politike i praksu. Švedska raspolaže velikim brojem organizacija kojima je glavni cilj poticanje ekološke svijesti djece i odgojitelja, ali i roditelja, o važnim ekološkim pitanjima.

Švedski predškolski kurikulum integrira ekologiju i održivost kao ključne aspekte obrazovanja. Programi u dječjim vrtićima fokusiraju se na učenje o recikliranju, očuvanju energije i razumijevanju prirodnih ciklusa. Posebno se naglašava važnost dječje autonomije i aktivnog sudjelovanja u odlučivanju o pitanjima koja utječu na okoliš. Švedska je posvećena obrazovanju koje promiče ekološku, socijalnu i ekonomsku održivost, s ciljem stvaranja ekološki osviještenih i odgovornih budućih građana. Ovaj pristup omogućava djeci da razviju osjećaj odgovornosti i postanu aktivni sudionici u očuvanju okoliša. Istraživanja pokazuju važnost profesionalnog usavršavanja odgojitelja kako bi se bolje razumjeli i primijenili svi aspekti održivosti u njihovom podučavanju. Primjeri iz prakse pružaju pristupe koji omogućuju djeci da na zabavan i angažiran način usvoje važnost održivosti. Također, važno je prepoznati da obrazovanje za održivost nije samo odgovornost obrazovnog sustava već i šire društvene zajednice. Istraživanja ukazuju na potrebu za promjenom pristupa u obrazovnoj praksi kako bi se još više i bolje integrirale vrijednosti održivog razvoja u svim razinama obrazovanja za održivu budućnost.

Ključne riječi: dječji vrtić, ekološka svijest, obrazovanje, održivost, predškolski kurikulum, šumski vrtići, Švedska

SUMMARY

In today's world, developing environmental consciousness in children is crucial to ensuring a sustainable future. Sweden is an example of a country that is committed to protecting the environment and sustainable development, which becomes apparent through its educational policies and practices. Sweden has a large number of organizations whose main goal is to encourage the environmental consciousness of children and educators, as well as parents, about important environmental issues.

The Swedish preschool curriculum integrates ecology and sustainability as key aspects of education. Kindergarten programs focused on teaching children about recycling, energy conservation and understanding nature and its cycles. The importance of children's autonomy and active participation in decision-making on issues affecting the environment is particularly emphasized. Sweden is dedicated to education that promotes environmental, social and economic sustainability, with the goal of creating environmentally conscious and responsible future citizens. This approach allows children to develop a sense of responsibility and become active participants in the preservation of the environment. Researches show the importance of professional training for educators to better understand and apply all aspects of sustainability to their teachings. Case studies provide approaches that enable children to learn the importance of sustainability in a fun and engaging way. Also, it is important to recognize that education for sustainability is not only the responsibility of the educational system, but also of society. Research points to the need to change the approach in educational practice in order to integrate the values of sustainable development to all levels of education even more than it already is to assure a more sustainable future.

Keywords: education, environmental awareness, forest kindergartens, kindergarten, preschool curriculum, sustainability, Sweden

1. UVOD

U današnjem svijetu razvoj ekološke svijesti kod djece postaje nužan kako bi osigurali bolju i održiviju budućnost za sve. Suočeni s raznim ekološkim, društvenim i gospodarskim izazovima, poput globalnog zatopljenja i različitih prirodnih katastrofa, bitno je kvalitetno podizanje novih generacija koje su svjesne izazova s kojima se svijet suočava te koje će biti sposobnije pridonijeti rješavanju istih. Prema programu održivog razvoja UN-a dovedeno je 17 ciljeva održivosti u kojima se naglašavaju globalni izazovi današnjice te je istaknuta važnost poduzimanja koraka prema postizanju veće razine održivosti. Švedska kao primjer jedne od zemalja koja pokazuje snažnu predanost zaštiti okoliša te razvoju održivosti kroz brojne strategije usmjerene na smanjenje emisija, povećanje korištenja obnovljivih izvora energije i promicanje održivog razvoja u svim dijelovima obrazovnog sustava i društva.

Ova predanost Švedske početke ima već u predškolskom obrazovanju, gdje se potiče razvoj ekološke svijesti i održivosti u dječjim vrtićima, kako bi oblikovali buduće generacije u ekološki osviještene, odgovorne građane. Švedski predškolski kurikulum, od svog uvođenja, stavlja poseban naglasak na ekologiju kao jedan od ključnih elemenata obrazovanja, osiguravajući da djeca već od malih nogu usvajaju kako se s odgovornošću odnositi prema prirodi i okolišu u kojem se nalaze. Kroz obrazovne programe i inicijative organizacija u Švedskoj koje će biti spomenute u ovom radu, djecu se potiče na aktivno sudjelovanje u aktivnostima koje promiču održivost, uče ih o recikliranju, razumijevanju i poštivanju prirode i onoga što ih okružuje uz zabavne i lako razumljive sadržaje.

Cilj ovog rada je istražiti kako se ekološko obrazovanje provodi u švedskim dječjim vrtićima te kako ono pridonosi podizanju novih generacija i osiguravanju održivije budućnosti. Razmotrit će se uloga odgojitelja, metodologije poučavanja te utjecaj i kvaliteta obrazovnih programa na razvoj ekološke svijesti kod djece. Postepeno, istraživanjima i većom integracijom održivosti u nacionalni kurikulum te edukacijom odgojitelja i okoline nastoji se doprinijeti boljem razumijevanju samog pojma održivosti i važnosti integracije ekoloških tema u rani i predškolski odgoj i obrazovanje te pružiti smjernice za daljnji razvoj održivog obrazovanja u predškolskim ustanovama.

2. EKOLOŠKI PRISTUPI, POLITIKE I POSTIGNUĆA U ŠVEDSKIM VRTIĆIMA

Otpad, a osobito njegovo nepropisno zbrinjavanje danas predstavljaju veliki problem i jedan su od glavnih izazova u zaštiti okoliša. Kada otpad nije pravilno odložen, postaje glavni razlog onečišćenja, čime ugrožava prirodu i kvalitetu života cijelog čovječanstva. Destruktivno i nepažljivo ponašanje čovjeka razlog je zbog kojeg se danas suočavamo s negativnim klimatskim promjenama, povećanom emisijom stakleničkih plinova, narušavanjem prirodne ravnoteže, smanjenjem prirodnih resursa, siromaštvom i drugim promjenama u okolišu. Kako bismo poboljšali kvalitetu života, ključno je cjeloživotno kvalitetno obrazovanje i održivi razvoj jer svaki naš postupak ima utjecaj na planetu na kojoj živimo.

Jedna od definicija koncepta održivosti definira se kao "razvoj koji zadovoljava današnje potrebe bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe" (Odbor za obrazovanje za održivi razvoj, 2004., str 10) "Održivost je koncept koji sadrži veliku složenost i širinu koju je teško smjestiti unutar jednog objašnjenja ili rješenja.(Björklund, 2014.)" (<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1528292/FULLTEXT01.pdf>)

Ekološka održivost ima za cilj očuvanje resursa i otpornosti ekosustava. Ljudi svojim djelovanjem izravno i neizravno utječu na prirodu. Za ekološki održiv način života odlučujuće je da se građani i budući građani, poput djece i mladih, obrazuju i steknu određena znanja i kompetencije koje će pozitivno utjecati na očuvanje Zemlje i svih prirodnih resursa kojima raspolažemo.

Ukratko, održivost je složen koncept koji uključuje tri dimenzije: ekološku, socijalno-kulturnu i ekonomsku održivost. Prema izvješću o ciljevima održivog razvoja 2024. detaljno su opisani značajni izazovi s kojima se svijet suočava te pokretanje značajnih koraka prema postizanju ciljeva održivog razvoja. Švedska je 2024. godine među vodećim zemljama u ovom području, čak druga na listi na temelju najnovijih podataka i procjena. (<https://dashboards.sdindex.org/rankings>) Prema brojnim člancima, pokazuje veliku predanost zaštiti okoliša i u održivom razvoju i inovacijama, što je jasno vidljivo kroz njihove strateške ciljeve usmjerene na smanjenje emisija ugljičnog dioksida, povećanje udjela obnovljivih izvora energije, te promicanje održivog razvoja na svim razinama društva. Ovakva politika Švedske rezultirala je uspješnim smanjenjem emisija iz sektora energije i grijanja za 70% u proteklih 30 godina. Njihova posvećenost zaštiti okoliša i održivosti ne samo da se

proteže kroz sve aspekte društva, već se i intenzivno integrira u obrazovni sustav cijele zemlje.

(<https://sweden.se/climate/sustainability/sweden-and-sustainability>)

(<https://sweden.se/climate/sustainability/energy-use-in-sweden>)

3. ORGANIZACIJE U ŠVEDSKOJ S CILJEM POTICANJA EKOLOŠKE SVIJESTI I ODRŽIVOSTI U OBRAZOVANJE

Švedska raspolaže velikim brojem organizacija koje su zaslužne za pomaganje i poticanje svijesti djece i odgojitelja, ali i roditelja, o važnim ekološkim pitanjima. Pomažu u stvaranju temelja za trajnu ekološku svijest, osnažuju i ohrabruju djecu da od malih nogu postanu aktivni sudionici u zaštiti okoliša, što ima dugoročne pozitivne učinke na zajednicu i šire.

3.1 Organizacija "Održimo Švedsku čistom"

Organizacija "Održimo Švedsku čistom" osnovana je 1983. godine, osnovala ju je Švedska agencija za zaštitu okoliša u suradnji s tvrtkom Returpack, koja upravlja sustavom povratne ambalaže u Švedskoj. Glavni cilj ove zaklade "Održimo Švedsku čistom" je smanjenje otpada i povećanje svijesti o pravilnom odlaganju otpada i recikliranju kroz obrazovanje i javne kampanje. Njihova misija je potaknuti promjenu u ponašanju prema otpadu, s naglaskom na zaštitu okoliša, osobito na obalnim područjima OŠvedske kroz praktične aktivnosti i igre – poput igara u kojima djeca traže otpad u okolini dječjeg vrtića i uče o važnosti pravilnog odlaganja otpada, izrađivanje različitih predmeta od recikliranih materijala ili drugih prirodnih resursa, aktivnosti koje potiču dječju kreativnost i pomažu podizanju njihove ekološke svijesti. Time se djeca od najranije dobi potiču na odgovornije ponašanje prema prirodi što je ključno za osiguravanje održivije i čistije budućnosti. (<https://hsr.se>)

Slika 1. Håll Sverige Rent

3.2 Organizacija "Švedsko društvo za zaštitu prirode"

Još jedna od mnogih ovakvih organizacija jest Švedsko društvo za zaštitu prirode (Naturskyddsföreningen), osnovano je 1909. godine, pomaže djeci učiti o ekološki odgovornom ponašanju i održivosti putem edukativnih programa i aktivnosti koje promiču zaštitu okoliša. Ova organizacija, uz organiziranje raznih projekata, pruža razne resurse i nastavne planove za upoznavanje djece sa ekološkim temama poput klimatskih promjena, bioraznolikosti i održivosti koji su dostupni svim odgojiteljima, učiteljima i profesorima. Ovi priručnici za odgojitelje se nalaze na njihovoj web stranici koji nude praktične savjete kako integrirati teme poput recikliranja, brigu o prirodi i održivosti u svakodnevne predškolske aktivnosti. Nudi razne primjere i ideje za edukativne igre koje potiču učenike i predškolce na istraživanje prirode i ekološki odgovorno ponašanje. Iako u bazi podataka imaju mnogo materijala za školarce, nude i materijale namijenjene predškolskom obrazovanju, koji uključuju aktivnosti koje su prilagođene mlađoj djeci – poput igara i jednostavnih eksperimenata, kroz koje se uče osnovama ekologije i važnosti očuvanja okoliša. (<https://www.naturskyddsforeningen.se>)

3.3 Organizacija "Zelena zastava"

Također jedan od najznačajnijih ovakvih programa je Eco-Schools međunarodni program osmišljen kako bi potaknuo ekološku svijest i održivost među obrazovnim ustanovama diljem svijeta, od predškolaca do studenata. Osnovan od strane FEE-a (Foundation for Environmental Education) u Danskoj 1994. godine, ovaj program pomaže školama implementirati ekološke prakse kroz "sedam koraka," koji uključuju odabiranje ekološkog odbora, provođenje ekoloških pregleda, izradu akcijskog plana i praćenje napretka, danas se provodi u preko 70 zemalja širom svijeta, ovaj program u hrvatskoj vodi Udruga Lijepa Naša. U dječjim vrtićima, Eco-Schools program, poznat u Švedskoj kao Zelena Zastava (Grön Flag), uključuje djecu u praktične projekte koji ih uče o održivosti, recikliranju, uštedi energije i zaštiti prirode. Djeca kroz igre, radionice i projektne aktivnosti stječu ekološku svijest i razumijevanje važnosti očuvanja okoliša. Program također uključuje roditelje i lokalnu zajednicu, čime se potiče širenje ekološke odgovornosti izvan učionice. Škole i dječji vrtići koji uspješno provode ovaj program dobiju certifikat i zelenu zastavu kao priznanje za svoj trud. (<https://hsr.se/gronflagg>) Danas, u Švedskoj škole i predškolske ustanove sa zelenom zastavom nalaze se u 226 švedskih općina i ukupno ih ima preko 2200. (<https://lundinternationalschool.com/courses/green-flag/>)

Slika 2 Grön Flagg

4. ŠVEDSKI PREDŠKOLSKI KURIKULUMI I EKOLOŠKI PRISTUPI

Ekološka svijest, održivost i razvoj istih je jedan od ključnih pojmova koji su uključeni u prvi švedski predškolski kurikulum 1998. godine. Ovaj kurikulum, poznat kao "Läroplan för förskolan" (Lpfö 98), jasno je isticao važnost ekologije i održivosti kao ključnih elemenata u obrazovanju djece te od tada ekološka svijest postaje integrirani dio obrazovnog sustava već od rane predškolske dobi. Jedan od ključnih elemenata ovog pristupa je uvođenje programa koji će biti podloga za razvoj ekološke svijesti u svim fazama obrazovanja, ali posebno u dječjim vrtićima sa ciljem da djeca od ranog uzrasta razvijaju odgovornost prema prirodnom okruženju. "Predškolska ustanova mora staviti veliki naglasak na pitanja zaštite okoliša i prirode. Ekološki pristup i pozitivna vjera u budućnost moraju karakterizirati rad predškolske ustanove. Predškolski odgoj mora pridonijeti tome da djeca steknu pažljiv odnos prema prirodi i okolišu te razumiju svoje sudjelovanje u ciklusu prirode. Aktivnost bi trebala pomoći djeci da shvate kako se svakodnevni život i rad mogu osmisliti tako da doprinose boljem okolišu sada i u budućnosti. " (<https://swedishschool.org.uk/app/uploads/2018/09/Läroplan-för-förskola-Lpfö98.pdf>, str. 7)

U kasnijim verzijama kurikuluma, posebno u verzijama iz 2010. i 2018. godine, ekološki aspekti su dodatno naglašeni. Fokus na održivi razvoj postao je još izraženiji, a dječji vrtići su potaknuti da aktivno uključuju djecu u aktivnosti koje promiču ekološku svijest, kao što su recikliranje, ušteda energije i učenje o prirodnim ciklusima i ekosustavima. Postaje jasno da obrazovanje za održivost kao sadržaj i pedagogija moralo bi početak imati u ranom djetinjstvu. I tako, Švedska postaje veliki pobornik toga da je obrazovanje o ekologiji i održivosti ključno za stvaranje budućih generacija koje će biti svjesne ekoloških izazova i sposobne da doprinesu njihovom rješavanju. Zbog načina današnjeg života nalazimo se u teškim vremenima - ekološki, društveno, politički i ekonomski, stoga se javlja potreba za hitnom transformacijom koja zahtjeva nove održive načine življenja. Gospodarski rast smanjio je broj djece koja žive u siromaštvu te stopu smrtnosti djece, međutim pojavili su se novi globalni izazovi u obliku pretilosti, segregacije i nejednakosti, kao i pristup djece visokokvalitetnom obrazovanju i osnovnoj zdravstvenoj skrbi uz jasne ekološke prijetnje na globalnoj razini poput globalnog zatopljenja i mnogih prirodnih katastrofa. "Neki od izazova s kojima se svijet suočava su da živimo izvan zemljinih resursa, jedemo prirodni kapital i neravnomjerno raspoređujemo resurse i njihovo korištenje. To uzrokuje niz problema: glad i nedostatak čiste vode, gubitak

bioraznolikosti, plastične čestice u oceanu, krčenje šuma... " (Rummukainen & Smith, 2015.)" (Varmsamt & nyfiket – vägen till hållbar utveckling i förskolan, Erika Wallin, str 7)

Obrazovanje, od predškolskog do visokog obrazovanja, igra veliku ulogu u promjeni prema održivom načinu života, sada i u budućnosti. Djeca se smatraju važnim sudionicima i pokretačima promjena koje su važne za stvaranje održive budućnosti. Međunarodne politike poput Agende 2030 (UN, 2015.) dio su brojnih inicijativa koje su zadužene za olakšavanje takve promjene u svim područjima ljudskih života. U Švedskoj, djeca obično kreću u dječji vrtić tijekom svoje druge godine života. Cilj je do 2030. godine osigurati da sve djevojčice i dječaci imaju pravo pristupa kvalitetnom ranom razvoju, skrbi i predškolskom obrazovanju te da steknu znanja i vještine potrebne za promicanje održivog razvoja, ljudskih prava, ravnopravnosti spolova, promicanje kultura mira i nenasilja. (Engdahl I. i sur., 2021.)

Ekološko obrazovanje u dječjim vrtićima sve se više prepoznaje u svijetu kao ključni faktor za izgradnju održive budućnosti, a to se posebno odnosi na Švedsku, gdje je predškolski kurikulum (Lpfö2018) integrirao koncept održivosti. Iako su sudjelovanje djece i njihova autonomija u učenju visoko prioritetni u ranom djetinjstvu kada se govori o obrazovanju za održivost, istraživanja i praksa su pokazali da se toj temi još uvijek ne pridaje dovoljno pažnje.

Prema navedenom kurikulumu, djeca su prepoznata kao kompetentna bića koja mogu aktivno sudjelovati i utjecati na svoje učenje, kurikulum promiče transformativno učenje, što znači da djeca mijenjaju način razmišljanja, djelovanja i učenja u vezi s održivosti. U kurikulumu se također ističe važnost dječje autonomije, odnosno sposobnosti djece da sudjeluju u pitanjima koja utječu na njihove živote, da budu pažljivo saslušana i da se njihovo mišljenje poštuje. To također uključuje donošenje odluka o svakodnevnim aktivnostima i stjecanje kompetencija za djelovanje u održivom društvu. Takav pristup obrazovanju omogućuje djeci da razviju osjećaj odgovornosti prema okolišu i društvu te ih potiče da postanu aktivni građani koji pridonose održivoj budućnosti. Prijašnje verzije kurikuluma nisu eksplicitno koristile pojam održivosti, niti su jasno definirale koncepte povezane s održivošću. Iako se Švedska smatra jednom od vodećih primjera u održivosti, djeca nisu do tada bila formalno priznata kao kompetentni građani ili agenti promjene unutar okvira švedskog obrazovnog sustava. Odgojitelji su potaknuti da koriste različite metode koje omogućuju djeci da aktivno sudjeluju u procesu učenja i da razvijaju svoje sposobnosti za kritičko razmišljanje i donošenje odluka. Na taj način, predškolski kurikulum postaje sredstvo za promicanje održivog načina života od najranije dobi.

Kvalitetno obrazovanje, između ostalog, kao jedan od 17 ciljeva održivog razvoja, naglašava se kao ključan aspekt za postizanje održivijeg svijeta (Ujedinjeni narodi, 2015). Da bi se ovaj cilj postigao do 2030. godine, djeca moraju steći osnovno znanje i vještine potrebne za promicanje održivosti kroz EfS (Education for Sustainability), održive stilove života, ljudska prava i globalno građanstvo. Globalni ciljevi su integrirani i uravnotežuju tri dimenzije održivosti: ekološku, socijalnu i ekonomsku.

U predškolskom kurikulumu Lpfö2018, pojam održivosti se koristi u kontekstu ekološke, socijalne i ekonomske dimenzije, naglašavajući potrebu za holističkim pristupom. Pojam je prisutan u različitim dijelovima kurikuluma, uključujući ciljeve, strategije i aktivnosti, s jasnim naglaskom na integraciju održivosti u svakodnevne obrazovne aktivnosti. Kurikulum poziva na integraciju svih ovih dimenzija u obrazovne aktivnosti, s ciljem razvoja sveobuhvatnog razumijevanja održivosti kod djece. Naglašava se važnost učenja kroz istraživanje i iskustvo, s ciljem osnaživanja djece za preuzimanje odgovornosti za održivost. Aktivno sudjelovanje djece prepoznato je kao ključni element obrazovanja. Kurikulum potiče uključivanje djece u odlučivanje o pitanjima koja ih se tiču, te im pruža priliku da izraze svoja stajališta i sudjeluju u donošenju odluka. Kroz različite aktivnosti, djeca se potiču da postanu aktivni sudionici u procesu učenja i donošenja odluka. Ova perspektiva naglašava važnost pružanja prostora djeci za stjecanje novih znanja kroz interakciju, istraživanje i refleksiju. Holistički pristup održivosti i naglasak na aktivnom sudjelovanju djece predstavljaju značajne korake naprijed u osnaživanju djece za razumijevanje i djelovanje u kontekstu održivosti. Ovakva istraživanja nude važne uvide za daljnji razvoj kurikuluma i strategija za predškolski odgoj. (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1350293X.2022.2026439#abstract>)

Predškolsko obrazovanje u Švedskoj oduvijek je bilo usredotočeno na prirodu, djeca provode vrijeme na otvorenom svaki dan učeći o biljkama i životinjama. Friedrich Fröbel naglašavao je prirodu kao važan dio života male djece. Briga o biljkama u vrtu i briga o životinjama bili su dio sadržaja ranog odgoja u dječjem vrtiću.

"Predškolska ustanova svakom djetetu treba pružiti osnovne uvjete za razvoj:

Razumijevanje odnosa u prirodi i različitih ciklusa u prirodi, kako ljudi, priroda i društvo utječu jedni na druge.

Razumijevanje načina na koji ljudi mogu donijeti različite izbore u svakodnevnom životu kako bi pridonijeli održivom razvoju.

Razumijevanje prirodnih znanosti, poznavanje biljaka i životinja te jednostavnih kemijskih procesa i fizikalnih pojava."

(Engdahl I. i sur., 2021., str 11)

5. IMPLEMENTACIJA ODRŽIVE OBRAZOVNE POLITIKE: ULOGA ŠVEDSKIH ODGOJITELJA

"Istraživanja kojima je cilj bio istražiti percepcije odgojitelja o obrazovanju za održivost (EfS) u ranom djetinjstvu pokazuju da odgojitelji nisu u potpunosti sigurni što obrazovanje za održivost točno znači i kako se ono može implementirati obrazovanju u dječjim vrtićima (Inoue i sur., 2016), jer se bore s kompleksnošću i nejasnoćom samog pitanja održivosti (Ärlemalm-Hagsér, 2013; Hedefalk i sur., 2015)." (Engdahl I. i sur., 2021., str 12)

Kada su odgojitelji opisivali svoje sadržaje i aktivnosti vezane za održivost obično su bile podijeljene prema trima dimenzijama: ekološka dimenzija, socijalno-kulturna dimenzija i ekonomska dimenzija.

Većina sadržaja i aktivnosti vezanih za ekološku dimenziju odnosila se na okoliš poput brige o biljkama u vrtu i briga o životinjama. Neke od uobičajenih aktivnosti poput sadnje sjemena i promatranja njihovog rasta ili promatranje životinja u blizini dječjeg vrtića. Međutim, ekološka dimenzija danas ne odnosi se samo na biljke i životinje, već se proširila i na ponašanje prema otpadu, kompost, hranu na stolu, tlo itd. Današnja učenja proširila su se te uče djecu o vezama između prirodnih znanosti, zaštiti okoliša, kako se nositi s problemima bioraznolikosti. Hrana i zdravlje bili su središnji sadržaji u odgovorima odgojitelja – zdrava prehrana, ekološka, uzgoj hrane te kako hranu ne treba bacati. Još jedan aspekt vezan uz zdravlje bilo je pitanje kretanja, važnost različitih vrsti tjelesnog treninga.

Socijalno-kulturna dimenzija govori o društvenom aspektu koji se odnosi na održivost, uglavnom se raspravljalo u smislu odnosa između djece, kako se ponašaju jedni prema drugima. Mnogi odgojitelji su naveli posebne programe o emocijama koje su koristili za osvještavanje različitih osjećaja kod djece. Drugi uobičajeni primjeri su bili bavljenje dječjim pravima čitanjem i dramatiziranjem priča za promicanje nediskriminirajućih stavova i ponašanja. Multikulturalni pristupi poput uvažavanja važnosti švedskog jezika, kao i materinjih jezika različite djece.

Ekonomska dimenzija o kojoj su odgojitelji pisali uglavnom se bavila sadržajima kojima će se baviti sam odgojitelj i ostalo osoblje. Ekonomski aspekti održivosti postali su pitanje informiranosti potrošača, izbjegavanje plastike te umjesto toga nabava igraćaka od prirodnih materijala. Također omogućiti djeci korištenje različitih vrsta ostataka materijala, spremnika,

kutija itd. za umjetnički i kreativni rad. U nekim dječjim vrtićima se prakticira da djeca svoje kreativne radove ne nose kući, već ih ponovno rastavljaju na dijelove kako bi se mogli ponovno upotrijebiti. Ponovna uporaba i štednja dva su središnja pojma kojima su se bavili odgojitelji. Djecu su poticali da štede vodu, isključe struju i koriste obje strane papira pri crtanju. Jedna od aktivnosti je također bila popravljavanje stvari koje se mogu popraviti umjesto kupovanja novih.

Nakon revizije nacionalnog kurikuluma 2019. godine odgojitelji su uveli razne promjene u svakodnevnicu dječjeg vrtića. Uredili su mirna mjesta gdje se djeca mogu opustiti, napuniti energijom i odmoriti te su stvarali i okruženja za promicanje igre. Isto tako, u dječjem vrtiću su se uvele kontejnere i kutije za razvrstavanje materijala i otpada. "Čudovišta za razvrstavanje otpada" se mogu vidjeti u vrtićkim ustanovama u Švedskoj, gdje djeca recikliranje doživljavaju kao igru te "hrane čudovišta". Neki od dječjih vrtića su čak prisvojili ovaj sistem na način da su ih djeca izrađivala od običnih kanti uz pomoć odgojitelja. Kontejneri su bili za papir, plastiku, staklo, metal, a ponekad i za druge stvari. Takvi spremnici bi obično bili označeni sa znakovima kako bi djecu podsjetila što u koji kontejner treba staviti. Također, u praksi su se postavljali i znakovi koje bi djecu podsjećali da ne troše vodu, struju te da ponovno koriste stvari koje se mogu ponovno iskoristiti. Znatno broj odgojitelja je također postavilo Give and Take ormariće ili kutije u koje su djeca mogla ostaviti stvari koje su prerasla ili više ne koriste, kako bi ih mogla uzeti druga djeca. Na otvorenom, jedna od zamijećenih promjena je bila ta gdje su odgojitelji u samom dvorištu dječjeg vrtića uredili različite kutove i površine kao na primjer za sadnju povrća i cvijeća, dok su se neki kutci puštali da zarastu kako bi stvorili livade za život raznih kukaca koje su potom upoznavali. (Engdahl I. i sur., 2021.)

6. ANALIZA ISTRAŽIVANJA BORGA I GERICKE-A O ŠVEDSKIM ODGOJITELJIMA I NJIHOVIM PERSPEKTIVAMA

U istraživanju koje su proveli Borg i Gericke 2021. godine dio odgojitelja unutar istraživanja je naglasio kako već rade na obrazovanju za održivost unutar svojih centara, budući da im je dio sadržaja njihovog programa značajno usmjeren na prirodu. Pokazalo se također kako obrazovanje za održivost najkvalitetnije provode odgojitelji koji su strastveno i sami zainteresirani za pitanja održivosti. Prema tome ističe se važnost kvalitetnog obrazovanja budućih i sadašnjih odgojitelja kako bi bolje razumjeli sami pojam održivosti te kako ju uključiti u obrazovanje i svakodnevnicu u dječjem vrtiću. Prema Borgu i Gericke-u, Švedski nacionalni kurikulum samo ocrta opću misiju o tome na što se treba usredotočiti, a ne detaljnu nacionalnu regulativu stoga je potrebno vremena za razvoj kvalitetnijih kompetencija odgojitelja.

Zaključak Borgovog i Gerickevog istraživanja pokazuje da je stručno usavršavanje odgojitelja rezultiralo povećanjem znanja i transformacijom nastavne prakse u predškolskim ustanovama kada je riječ o integraciji aspekata društvene održivosti, kao što je briga za sebe, druge ljude i svijet iz holističke perspektive. Obuka koju su odgojitelji prošli mnogima od njih je otvorila oči i pomogla razumjeti kako su sve tri dimenzije održivosti međusobno povezane i ovisne. SDG 4 (Sustainable Development Goal 4) je jedan od 17 Ciljeva održivog razvoja koje su uspostavile Ujedinjene nacije 2015. godine kao dio Agende 2030 za održivi razvoj. (<https://sdgs.un.org/goals/goal4>) SDG 4 navodi potrebu za povećanjem broja kvalificiranih i dobro obučanih nastavnika do 2030., budući da su odgojitelji i učitelji ključ održivosti i potrebno ih je osnažiti. Osnaživanje odgojitelja bi označavalo osnaživanje naše buduće generacije. Tvrde da ukoliko se sve razine obrazovanja aktivno ne pozabave provedbom Agende 2030 za održivost, situacija će ostati nepromijenjena. Na početku projekta, nekoliko je odgojitelja bilo zabrinuto zbog dodatnog posla koji bi mogao proizaći iz integracije EfS-a u njihove programe što je očekivana briga među odgojiteljima koji nisu dovoljno upoznati s radom s EfS-om. Prema njihovim izjavama, jedan od razloga za ovu zabrinutost bio je taj što nisu znali kako integrirati EfS, osobito društvene i ekonomske aspekte, u predškolsko obrazovanje. Još jedan problem koji su odgojitelji izdvojili bio je nedostatak edukativnih materijala koji bi uključivali temu društvene održivosti te dojam da bi sve nastavne materijale morali pripremati sami. Istaknuta je potreba za nastavnim materijalima i planovima koji

uključuju ne samo ekološke, već i društvene i ekonomske aspekte održivosti, posebno sada kada švedski predškolski kurikulum eksplicitno uključuje EfS. Također, pokazalo se da je većina odgojitelja u početku gledala na održivost samo iz ekološke perspektive, ali nakon uključivanja u projekt, počeli su integrirati i dimenziju društvene održivosti u svoje programe. Iako su odgojitelji iz predškolskih ustanova koji su bili uključeni u ovo istraživanje prošli istu obuku za profesionalni razvoj, rezultati pokazuju da su se u nekim predškolskim ustanovama poslije obuke bilo jednostavnije i uspješnije integrirati različite aspekte EfS-a, uključujući socijalnu dimenziju, od drugih – uz pretpostavku da su neki odgojitelji bili zainteresirani za EfS te su radili na održivosti čak i prije uključivanja u projekt. (Borg F., Gericke N., 2021.)

7. ZABAVAN NAČIN UČENJA EKOLOGIJE U ŠVEDSKIM DJEČJIM VRTIĆIMA

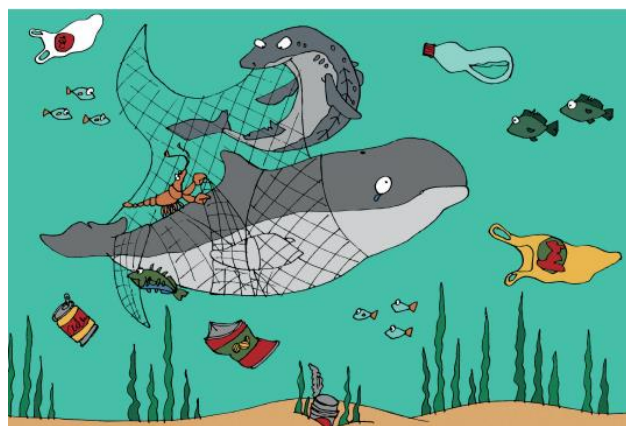
Djeca su prirodno radoznala, stoga ih nije teško zainteresirati jer većina ih je sama vrlo znatiželjna i žele naučiti kako svijet funkcionira te kako je sve povezano. Stoga u Švedskoj, kako bi integrirali ekološku svijest i naučili djecu da postanu svjesna da svi možemo na neki način utjecati na svijet, potrebno je približili im ideje ekologije i zaštite prirode na način koji mora biti jednostavan i zabavan. Stoga je potrebno osigurati raznoliki broj različitih materijala i interesantnih priča koja će djecu potaknuti na razmišljanje kako mogu već danas pozitivno utjecati na svijet.

7.1 Priča o morskom psu Kajju

Jedna od takvih priča koja se djeci pokazala jako draga je priča o morskom psu Kajju, koji je u moru gdje god je pogledao nalazio razne vrste ambalaže i smeća. Priču je 2016. godine objavila jedna od mnogih organizacija sa sjedištem u Švedskoj koja se bavi promicanjem čistoće i pravilnog upravljanja otpadom zvana Håll Sverige Rent (Održimo Švedsku čistom). Naslov priče je Rädta havet med hajen Kaj - En saga om skräpet i våra hav čiji je direktan prijevod Spasite ocean s morskim psom Kajem – Priča o smeću o našim oceanima. (https://forskoleforum.se/sites/forskoleforum.se/files/article/open_files/hajen_kaj_2016.pdf)

Uz priču, djeca mogu vidjeti prekrasne ilustracije kojima im vizualno približavamo srž samog problema, smeća u moru. "Bilo je tu raznih vrsta ambalaže, nekoliko plastičnih vrećica, papira, cipela... Da bilo je toliko stvari da ih nije mogao sve nabrojiti. Uplašen, ponovno je zaronio pod površinu vode. Poruka je kako more i životinje stradaju od ljudskog smeća i kakve mogućnosti utjecaja imamo." (Wallin E., 2022., str 24) Smeće koje se baca u ocean čini životinje jako nesretnima i vrlo je opasno za njih. Ovakvim pristupom, djeca postaju svjesna posljedica koje nemarnost uzrokuje u našem svijetu. Kada su pročitali priču, djeca su odmah bila motivirana, htjeli su na vlastitu inicijativu ići skupljati i razvrstavati smeće. Takvo ponašanje i reakcija je vrlo dobrodošla i podržana je od strane odgojitelja jer u projektnom načinu rada s djecom važno je da upoznaju vanjski svijet i daje djeci priliku da iskuse isto u "stvarnosti". To je temeljno za dječje razumijevanje, stvara kontekst i utemeljenje u stvarnosti. Djeca su obula čizme, zgrabila mreže, fotoaparate i ostalu opremu, zatim krenula prema obližnjoj plaži koja je bila udaljena nekoliko minuta od dječjeg vrtića. Kada su stigli do plaže, djeca su bila vrlo nestrpljiva da krenu skupljati smeće. Djeca su među sobom razgovarala o

raznom otpadu koja su prikupila. "Vidi, papir od sladoleda!" "Smeće treba biti u vrećama ili u kanti!" "Tko je tako lud da baca limenke u ocean?" Shvatili su ubrzo da je smeće u moru zaokupilo djecu, ali i uznemirilo. Još i u predškolskoj ustanovi neka djeca su rekreirala svoje iskustvo igrajući se u sobi. (Wallin E., 2022., str 27) Odjednom, djeca su priču o morskome psu Kaju mogla povezati sa slikom iz stvarnog života - djeca su vidjela plastiku, limenke, slamke i drugo smeće ispod površine vode u čijoj su blizini šarene ribe plivale. Djeca su bila začuđena što neki ljudi ne shvaćaju koliko je važan rad na održivom razvoju. Bili su jako motivirani i nisu mogli dočekati odlazak iz dječjeg vrtića da mogu svoju novu perspektivu podijeliti s vanjskim svijetom i reći drugima ono što su naučili. (Wallin E. 2022.)

Slika 3. Primjer slika iz dječjih slikovnica koje promiču čistoću

Slika 4. Okruženje za učenje za održivi razvoj

Slika 5. Kreativni procesi uz pomoć digitalnih alata

7.2 Od sjemena do biljke – projekt uzgoja s najmlađom djecom

Svrha ovog projekta je stvoriti uvjete da djeca shvate kako vlastitim djelovanjem mogu utjecati na naš okoliš i pridonijeti održivom razvoju dajući im priliku da istražuju i uče više o procesu uzgoja i cijelom ciklusu života biljke. Mala djeca mogu učiniti većinu stvari uz pravu podršku odgojitelja. Treba ih poticati i prihvatiti da su velike šanse da će ovakav projekt možda trajati duže od očekivanog, biti prljav, neuredan i nesavršen. Djeci trebamo dati vremena da istražuju, pipaju rukama, kušaju, mirišu, zaigraju se itd. Odgojitelji trebaju isprobavati različite načine podučavanja kako bi doprli do što većeg broja djece. Djeci treba osigurati atmosferu u kojoj se osjećaju pozvani da postavljaju razna pitanja. Prilikom ovakvog tipa projekta, važno je djecu zainteresirati, govoriti o biljkama koje će saditi, što će se s njima dogoditi, koliko vremena treba biljci da naraste, što je uopće potrebno da sjeme postane biljka, objasniti alate koje će koristiti i naravno omogućiti im da sudjeluju u svim koracima. Prilikom projekta, postalo je jasno kako je petero djece na jednog odgojitelja brzo postao pravi izazov jer je bilo zahtjevno usredotočiti se na svu djecu i dokumentirati ono što su rekla i pokazala. Pri kraju sadnje djecu je bilo teško završiti nastavu jer su djeca pokazala veliki interes i htjela nastaviti saditi. (Wallin E. 2022.)

Slika 6. Promatranje rasta biljke

Slika 7. Sadnja biljke u dvorištu dječjeg vrtića

8. ALTERNATIVNI DJEČJI VRTIĆI U ŠVEDSKOJ

8.1 Šumski dječji vrtići

Šumski dječji vrtići, poznati kao "Skogen Förskola" u Švedskoj, predstavljaju jedinstven pristup ranom obrazovanju koji se temelji na ideji da je priroda najbolji učitelj - koncept ovakvog obrazovanja u prirodi ima korijene koji sežu unatrag nekoliko desetljeća, a Skogen Förskola predstavlja moderni primjer ove pedagogije. Goesta Frohm je 1950-ih razvio škole 'po kiši ili suncu' ('I Ur och Skur'), koje su s vremenom postale pristup šumskoj školi u Švedskoj, takve škole su se u istom periodu pojavljivale u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Ovaj koncept, koji je duboko ukorijenjen u švedskoj kulturi, promiče boravak na otvorenom kao ključni dio djetetovog razvoja i obrazovanja. U Švedskoj danas postoji više od 1000 šumskih škola. Kroz svakodnevni boravak u prirodnim okruženjima poput šuma, djeca ne samo da razvijaju fizičke i socijalne vještine, već i usvajaju ekološke vrijednosti koje će oblikovati njihov odnos prema okolišu tijekom cijelog života. Prva službena ovakva škola u Švedskoj nastala je 1982. godine. (<https://www.skogeniskolan.se/skolskog/>) Prema izvorima, ne postoje posebni zahtjevi kako bi šumske škole trebale izgledati, dizajnirane su kao pojedinačne na temelju vlastitih lokalnih uvjeta. Djeca se potiču da istražuju prirodu, igraju se i uče kroz praktične aktivnosti u prirodnom okruženju, razvijaju dublju povezanost s prirodom i razumijevanje ekosustava kroz izravne kontakte s okolišem. Boravak na otvorenom omogućava djeci da budu tjelesno aktivni, što je ključno za njihov fizički razvoj i zdravlje. Učenje u promjenjivim vanjskim uvjetima potiče djecu da budu prilagodljiva i kreativna u rješavanju problema. (<https://www.naturalcommunity.org/what-is-a-forest-preschool>)

Ako uzmemo u obzir utjecaj tehnologije na svakodnevni život djece i kako to dovodi do više sjedilačkog života bez intrinzične želje za igrom i posjetima prirodi. Prema Barrableu (2019) redovno provođenje vremena u prirodi tijekom ranog djetinjstva je jedna od presudnih čimbenika pobuđivanja ekološke svijesti kod djece. U tom razdoblju života djeca pokazuju veliki interes za prirodne podražaje i njihova značenja. Razvijanje povezivanja i postupnog dubokog odnosa s okolinom dovodi do aktiviranja prosocijalnih bihevioralnih vještina poput razvoja visoke razine empatije prema drugima. Redoviti boravak djece u prirodi potiče njihove kognitivne sposobnosti. (<https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/41799/nbnfioulu-202305171869.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

Jedan od primjera ovakvih dječjih vrtića nalazi se u Högdalenu, u gradu Stockholmu, u Švedskoj. Djeca provode značajan dio vremena istražujući lokalne parkove, šume i prirodna okruženja. Ovaj praktičan pristup potiče znatiželju, kreativnost i duboko razumijevanje svijeta oko njih. Dječji vrtić pridaje veliku važnost učenju o održivosti. U svoje svakodnevne rutine uključuju ekološki prihvatljive prakse, poput recikliranja, kompostiranja i korištenja prirodnih materijala. Skogens Förskola duboko je ukorijenjena u lokalnoj zajednici. Suradnju s obiteljima i lokalnim organizacijama koriste za obogaćivanje njihovih obrazovnih programa i pružanje bogatijih iskustava djeci. Djeca uče na radostan način cijelim tijelom i svim osjetilima, za razliku od boravka u sobi ili u drugim zatvorenim prostorima. (<https://forskola.stockholm/hitta-forskola/forskola/skogens-forskola#:~:text=Välkommen%20till%20Skogens%20förskola!,barn%20i%20åldrarna%203-5.>)

Slika 8. Djeca skupljaju granje

Slika 9. Primjer aktivnosti u prirodi

9. ZAKLJUČAK

Švedska predstavlja inspirativan model u integraciji ekološkog obrazovanja u predškolski sustav. Njihov kurikulum ne samo da naglašava važnost ekologije, već i pruža konkretne strategije za uključivanje djece u održive prakse. Ekološko obrazovanje u švedskim dječjim vrtićima predstavlja temeljnu komponentu u razvoju ekološki osviještenih i odgovornih budućih generacija. Kroz rano uvođenje održivih praksi u obrazovni sustav, Švedska pokazuje kako djeca od najranije dobi mogu postati svjesni akteri u očuvanju okoliša i promicanju održivog razvoja i važnosti osnaživanja njihovog osjećaja odgovornosti i povezanosti s prirodom.

Švedski model predškolskog obrazovanja stavlja naglasak na aktivno sudjelovanje djece u vlastitom učenju i odlučivanju, omogućujući im da kroz igru i svakodnevne aktivnosti razvijaju kritičko razmišljanje o ekološkim pitanjima. Ovakav pristup ne samo da gradi i njeguje temeljne ekološke kompetencije već i potiče djecu na preuzimanje uloge odgovornih građana.

Istraživanja ukazuju na potrebu za promjenom pristupa u obrazovnoj praksi kako bi se bolje integrirale vrijednosti održivog razvoja u svim razinama obrazovanja. Odgojitelji i učitelji igraju ključnu ulogu u ovom procesu, jer djeluju kao posrednici između teorijskih znanja o održivosti i njihove praktične primjene u svakodnevnom životu. Prema istraživanjima, postaje jasno kako odgojitelji i učitelji koji su prošli obuku i/ili su sami zainteresirani za održivi razvoj bolje se snalaze u integriranju učenja o održivosti u svakodnevnicu dječjeg vrtića, stoga osnaživanje odgojitelja i osiguranje kvalitetnih obrazovnih resursa s ekološkim temama ključni su za postizanje ciljeva održivosti.

Zaključno, važno je prepoznati da obrazovanje za održivost nije samo odgovornost obrazovnog sustava već i šire društvene zajednice. Proširena suradnja s roditeljima i lokalnom zajednicom može dodatno osnažiti učinke obrazovanja za održivost, čime se osigurava holistički pristup u odgoju djece koja će biti spremna suočiti se s ekološkim izazovima budućnosti. Ovaj pristup je ključan za oblikovanje društva koje je ekološki osviješteno, odgovorno i posvećeno održivom razvoju na svim razinama.

Naglašava se važnost uključivanja djece kao aktivnih sudionika u proces obrazovanja za održivost i ogromnu potrebu za kontinuiranim razvojem kurikuluma i profesionalnog usavršavanja djelatnika obrazovnih ustanova kako bi se održala visoka i kvalitetna razina

obrazovanja za održivost i osiguralo to da djeca odrastaju s potrebnim znanjima i vještinama za doprinos održivoj budućnosti.

LITERATURA

1. Wallin E. (2022.), Varmsamt & nyfiket – vägen till hållbar utveckling i förskolan [Pažljivi i znatiželjni – put do održivog razvoja u predškolskoj dobi]
2. Lageson Näslund E., Lyrén I. (2020) Ekologisk hållbarhet i förskolan - En kvalitativ studie om förskollärares uppfattningar om arbetet med ekologisk hållbarhet i förskolan [Ekološka održivost u predškolskoj ustanovi - Kvalitativno istraživanje o percepcijama odgojitelja o radu s ekološkom održivošću u predškolskoj ustanovi], dostupno 23. srpnja 2024. na: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1528292/FULLTEXT01.pdf>
3. The Sustainable Development Report (2024.) dostupno 12. srpnja 2024. na: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>
4. Skolverket, Läroplan för förskolan Lpfö 98 (reviderad 2016.) [Predškolski kurikulum Lpfö 98] dostupno 12. srpnja 2024. na: <https://swedishschool.org.uk/app/uploads/2018/09/Läroplan-för-förskola-Lpfö98.pdf>
5. Lowering emissions is key to saving the climate. Find out how Sweden does it. (2024.) dostupno 2. kolovoza 2024. na: <https://sweden.se/climate/sustainability/sweden-and-sustainability>
6. Swedes use a lot of energy, yet emissions are low. The key? Renewable energy. (2023.) dostupno 2. kolovoza 2024. na: <https://sweden.se/climate/sustainability/energy-use-in-sweden>
7. Borg F., Pramling Samuelsson I. (2022) Preschool children's agency in education for sustainability: the case of Sweden dostupno 15. kolovoza 2024. na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1350293X.2022.2026439#abstract>
8. Borg F., Gericke N. (2021) Local and Global Aspects: Teaching Social Sustainability in Swedish Preschools dostupno 15. kolovoza na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/7/3838>
9. Engdahl I., Pramling Samuelsson I., Ärlemalm-Hagsér E. (2021.) Swedish Teachers in the Process of Implementing Education for Sustainability in Early Childhood Education dostupno 20. srpnja 2024. na: https://www.researchgate.net/publication/360783508_Swedish_Teachers_in_the_Process_of_Implementing_Education_for_Sustainability_in_Early_Childhood_Education

10. Håll Sverige Rent [Održimo Švedsku čistom] dostupno 12. srpnja 2024. na: <https://hsr.se>
11. Naturskyddsföreningen [Švedsko društvo za zaštitu prirode] dostupno 12. srpnja 2024. na: <https://www.naturskyddsforeningen.se>
12. Grön Flagg [Zelena Zastava] dostupno 12. srpnja 2024. na: <https://hsr.se/gronflagg>
13. Wiedel-Lubinski M., What is forest preschool? Dostupno 9. kolovoza 2024. na: <https://www.naturalcommunity.org/what-is-a-forest-preschool>
14. Skogen i Skolan, Vad är en skolskog? [Što je šumska škola?] Dostupno 9. kolovoza 2024. na: <https://www.skogeniskolan.se/skolskog/>
15. Skogens förskola (2024.) [Šumski dječji vrtić] dostupno 9. kolovoza 2024. na <https://forskola.stockholm/hitta-forskola/forskola/skogens-forskola#:~:text=Välkommen%20till%20Skogens%20förskola!,barn%20i%20åldrarna%203-5>
16. Department of Economic and Social Affairs: Sustainable Development, Goal 4 dostupno 9. kolovoza 2024. na: <https://sdgs.un.org/goals/goal4>
17. Håll Sverige Rent, (2016.), Rädda havet med hajen Kaj [Spasi more s morskim psom Kajem] dostupno 12. srpnja 2024. na: https://forskoleforum.se/sites/forskoleforum.se/files/article/open_files/hajen_kaj_2016.pdf
18. Saramourtsis G. (2023.), Contribution of nature to children's development in the Swedish "I UR OCH SKUR" forest preschools. Perceptions of pedagogues. Dostupno 9. kolovoza 2024. na: <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/41799/nbnfioulu-202305171869.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

PRILOZI

1. Slika 1 Håll Sverige Rent
<https://www.filipstad.se/toppmeny/bogataochmiljo/avfallochrenhallning/skrapplockar-dagarhallsverigerent.4200.html>
2. Slika 2 Grön flagg för förskola <https://folkbladet.se/nyheter/miljoarbete/artikel/gron-flagg-for-forskola/rmgd9o6r>
3. Slika 3 Primjer slika iz dječjih slikovnica koje promiču čistoću, Rädda havet med hajen Kaj - En saga om skräpet i våra hav, str 8
https://forskoleforum.se/sites/forskoleforum.se/files/article/open_files/hajen_kaj_2016.pdf
4. Slika 4 Okruženje za učenje za održivi razvoj (Wallin E. 2022., str 22)
5. Slika 5 Kreativni procesi uz pomoć digitalnih alata (Wallin E. 2022., str 22)
6. Slika 6 Promatranje rasta biljke (Wallin E. 2022., str 84)
7. Slika 7 Sadnja biljke u dvorištu dječjeg vrtića (Wallin E. 2022., str 85)
8. Slika 8. Djeca skupljaju granje <https://skolbanken.unikum.net/plans/plan/4070852642>
9. Slika 9. Djeca skupljaju granje <https://sjoangen.n.nu/skogen>

31000 Osijek, Ulica cara Hadrijana 10 +385 31 321 700 • helpdesk@foozos.hr • www.foozos.hr
OIB: 28082679513 • MB: 1404881 • IBAN: HR0823600001103081122

Student/ica: Iva Turalija

Studijski program: Sveučilišni prijediplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

JMBAG: 692

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA

kojom izjavljujem da sam **završni**/diplomski rad pod naslovom

Izgradnja održive budućnosti: ekološki obrazovanje u švedskoj dječjim vrtića
(naslov završnog/diplomskog rada)

izradio/la samostalno pod mentorstvom

prof. dr. sc. Irelle Bogut

(prof. dr. sc./ izv. prof. dr. sc./ doc. dr. sc. ime i prezime)

te sumentorstvom

(prof. dr. sc./ izv. prof. dr. sc./ doc. dr. sc., dr. sc. ime i prezime)

U radu sam primijenio/la metodologiju izrade znanstvenog/umjetničkog rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju završnog/diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u završnom/diplomskom radu povezao/la sam s korištenim bibliografskim jedinicama te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan na standardnom hrvatskom jeziku.

Student/ica

(vlastoručni potpis)

Datum: 20. rujna 2024.